

שאלות ר"ח למלך כוזר

ועתה אם על המלך טוב ואם יראה במאויי עבדו תיקר נא נפשי בעיניו ויצוה את הסופרים העומדים לפניו לכתב אל עבדו תשובת שלום הנוטה אלי מארץ מרחקים ויודיענו שיש דבר ויסוד כל המעשה:

איך היתה נפילת (=הגעת) ישראל במקום ההוא?

ואבותינו ספרו לנו, כי בתחלת שבתכם היה שם המקום נקרא "הר שעיר". ואדוני יודע כי הר שעיר רחוק מן המקום אשר הוא חונה שם.

וזקנינו אומרים כי כבר נקרא "הר שעיר" אבל נתגלגלו הגזרות ויצאו מרעה אל רעה עד אשר נאחזו בארץ אשר הם יושבים עליה.

וגם אמרו לנו ישישי הדור, קדמוני האמה, כי על מעלם - נגזרו שמה. ויעמד חיל הכשדים באף ובחמה ויגזרו במערה ספרי התורה וכתבי הקדש, ועל זאת מתפללים במערה¹⁴. ובשביל הספרים - למדו את בנייהם להתפלל במערה ערב ובקר, עד אשר משכו העתים וברב הימים שכחו ולא ידעו אודות המערה, על מה נהגו להתפלל בתוכה, אבל נהגו מנהג אבותם ולא ידעו על מה.

ולקץ הימים בא איש ישראל ויבקש לדעת על מה, ויבוא אל המערה וימצאה מלאה ספרים ויוציאם משם. ומן היום ההוא והלאה שמו ביניהם ללמד התורה.

ככה ספרו לנו אבותינו כאשר שמעו הקדמונים שומע מפי שומע, והדברים עתיקים...

עתה הנה חקותי את האגרת לאדוני המלך וחנותי למולו שלא תכבד עליו שאלתי ויצוה להודיע את עבדו כל הדברים האלה, וכל עניני ארצו, ומאיזה שבט הוא?

ומה דרך המלכות? איך ינחלו המלכים כסא כבוד המלכים - המשבט ידוע, אם ממשפחה הראויה למלך ואם מלך בן מלך, כאשר היה מנהג אבותינו, בהיותם שוכנים בארצם?

ויודיעני אדוני המלך: כמה מהלך ארצו, ארפה ורחבה, ערי חומה וערי פרזות, ואם היא משקה או גשומה, ועד אן תגיע ממשלתו, מספר חיליו, גדודיו ושריו?

ואל נא יחר לאדוני בשאול מספר גדודיו, יוסף ה' עליהם כהם וגו' ועיני המלך רואות. ולא שאלתי השאלה הזאת, כי אם למען אעלז ברבות עם הקדש.

ויודיעני אדוני מספר המדינות אשר הוא רודה בהם, ומספר המס אשר ישיבו לו - אם יתנו לו מעשר?

ואם אדוני חונה בעיר הממלכה ידועה או אם יסב את כל גבול ממשלתו?

הערות - ילמד ענוים דרכו

14 עיין בספר הכוזרי בתחילת מאמר שני.

מסלול 1: יום ה לפרשת נח

מסלול 2: יום ב לפרשת נח

וְאִם הָאֵיִם הַקְּרוּבִים אֵלָיו - אִם מֵהֶם מִתְיַהֲדִים ?

וְאִם יִשְׁפֹּט אֶת עַמּוֹ אוֹ יִקִּים לָהֶם שׁוֹפְטִים ?

וְאִיךָ עָלוּתוֹ בֵּית ה' ?

וְעַם אֵיזוֹ אִמָּה יַעֲרֹךְ קָרֵב וְעַל מִי יִלְחֶם ?

וְאִם הַמְּלַחְמָה דוֹחָה אֶת הַשְּׁבֵת ?

וּמִי הַמְּמַלְכּוֹת וְהַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָיו ? וּמַה שְׁמֶם ? וּמַה שֵׁם אֲרָצָם ? וּמַה שֵׁם הָעָרִים הַקְּרוּבוֹת אֶל מְמַלְכָתוֹ - מִן חֲרָאסָאן וּמִן בְּרַדְעָה וּבָאֵב אֶל אַבְנָאֵב, וּמְנַהֵג הַלֵּיכוֹת הַסּוֹחֲרִים הַהוֹלְכוֹת אֶל מַחֲזוֹ אֲדוּנֵי הַמֶּלֶךְ.

וְיִוְדִיעֵנִי כַּמָּה מְלָכִים מְלָכוֹ לְפָנָיו ? מַה שְׁמֶם ? וְכַמָּה מְלָךְ כָּל אֶחָד מֵהֶם ?

וּבְאִיזוֹ לְשׁוֹן אַתֶּם מְדַבְּרִים ? וּבִימֵי אַבוֹתֵינוּ נִפְּלָ אֲצִלְנוּ אִישׁ יִשְׂרָאֵל¹⁵ נְבוֹן דְּבָר, הֲיָה מִתְיַחַס בְּשֵׁבֶט דָּן עַד שְׁמַגִּיעַ לְדָן בֶּן יַעֲקֹב, וְהִיָּה מְדַבֵּר בְּצַחוּת וְקָרָא שְׁמוֹת לְכָל דְּבָר בְּלְשׁוֹן הַקִּדְשׁ וְכָל דְּבָר לֹא נֶעְלַם מִמֶּנּוּ. וּבְעַמְדוֹ לְדַרְשׁ בְּהַלְכָה, כִּף הִיָּה אוֹמֵר: "עֲתִנְיָאֵל בֶּן קִנּוּ קָבֵל מִפִּי יְהוֹשֻׁעַ, מִפִּי מֹשֶׁה, מִפִּי הַגְּבוּרָה".

וְעוֹד בְּקִשְׁתִּי הַפְּלִיאָה מֵאֵת אֲדוּנֵי, לְהוֹדִיעֵנִי אִם יֵשׁ אֲצִלְכֶם זָכָר לְחֻשְׁבוֹן קִץ הַפְּלִאוֹת (=מסורת לפירוש הפסוקים שבספר דניאל לקץ הגלות). אֲשֶׁר אָנּוּ מְחַכִּים זֶה כַּמָּה שָׁנִים וְנִצָּא מִשְׁבִּי אֶל שְׁבִי וּמַגּוּלָה אֶל גּוּלָה.

וּמַה כַּח תּוֹחַלֶת הַמְּצַפָּה לְהִתְאַפֵּק עַל זֹאת וְאִיכָכָה אוּכַל לְתַת דָּמִי עַל חֲרַבֵּן בֵּית תְּפָאֲרָתְנוּ וְעַל פְּלִיטַת חֲרָב אֲשֶׁר בָּאוּ בָּאֵשׁ וּבַמֵּיִם, אֲשֶׁר נִשְׁאָרְנוּ מֵעַט מִהַרְבֵּה וְנִרְדַּ מִכְּבוֹד וְנִשָּׁב בְּגוּלָה וְאִין לֹאֵל יְדִינּוּ, בְּאִמְרָם לָנוּ כָּל הַיּוֹם: לְכָל עַם וְעַם יֵשׁ מְלָכוֹת וְלָכֶם אִין זָכָר בְּאֶרֶץ !

וְכֹאֲשֶׁר שְׁמַעְנּוּ אֶת שְׁמַע אֲדוּנֵי הַמֶּלֶךְ וְתַקְּףוּ מְלָכוֹתוֹ וְרַב חִילָיו - תְּמַהֲנוּ בְּזֹאת, נִשְׁאָנוּ רֹאשׁ ! וְתַחֵי רוּחַנוּ ! וְתַחֲזַקְנָה יְדֵינוּ ! וְתַהֵי מְמַלְכַת אֲדוּנֵי לָנוּ לְפַתְחוֹן פֶּה.

וּמִי יִתֵּן סְפוֹת הַשְּׁמוּעָה הַזֹּאת כַּח¹⁶, כִּי בְּזֹאת תִּרְבֶּה גְדֻלְתָנוּ ! וּבְרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

הערות - ילמד ענוים דרכו

15 נראה שכוונתו לאלדד הדני, שבא מאזור אתיופיה (שלפי סיפורו של אלדד היו בה ארבעה שבטים: דן, נפתלי, גד ואשר והיתה להם ממלכה יהודית עצמאית) וייחס עצמו לשבט דן ממשפחת המחלי. הוא היה בקי גדול בלשון העברית, והביא עמו הלכות שייחס אותן לעתניאל בן קנז וליהושע בן נון, שאינן תואמות את ההלכה (כגון חובת הוצאת כל הדם בעת השחיטה). אולם חכמים רבים סברו שסיפוריו אינם אמיתיים.

ר"ח מזכיר את אותו אלדד, מפני שגם הוא סיפר שבא מאזור שיש בו ממלכה יהודית, ועל כן העברית שלו אותנטית יותר. מכאן נראה שר"ח חשב שגם הכוזרים הם אולי צאצאים מעשרת השבטים.

16 נראה שכוונתו היא שיבואו שלוחים מארץ כוזר אל מלך ספרד, ובכך יגדל כבוד עם ישראל הנמצאים שם. כך הביז מלך כוזר את כוונתו, כפי שנראה בתשובתו.

אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָנוּ גּוֹאֵל וְלֹא הִשְׁבִּית נִיר וּמִמְלַכְתּוֹ מִשְׁבָּטֵי יִשְׂרָאֵל.
יְחִי אֲדוֹנֵנוּ הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם !

וְהֵייתִי שׁוֹאֵל אוֹתוֹ אִדּוֹת אֲשֶׁר לֹא שְׁאֲלָתִים, לֹלֵא כִּי יִגְרָתִי לְהַכְפִּיד עַל אֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ
בְּהַרְבּוֹת מַלְיָם, כִּי כֵן דֶּרֶךְ מַלְכִים.

וְאִמְנָם כְּבָר הַרְבִּיתִי, וְהִנְנִי מוֹדֶה בְּזֹאת. וְאֵל יֵאֲשִׁימֵנִי אֲדוֹנֵי, כִּי מֵרַב שִׁיחֵי וְכַעֲסֵי דְבַרְתִּי
עַד הִנֵּה. אָבֵל כְּמוֹנֵי - יִשְׁגָּה, וְכִמּוֹהוּ - יִסְלַח. כִּי אֲדוֹנֵי יוֹדְעֵי, כִּי אֵין עִם גּוֹלָה - דַּעַת, וְלֹא
עִם בְּנֵי שְׁבִיָּה - תּוֹשִׁיָּה. וְאֵנִי עֲבָדְךָ לֹא פִקְחָתִי עֵינַי כִּי אִם בְּתוֹךְ גּוֹלָה וְדָלוּת. עַל כֵּן יֵשׁ
עַל אֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ מֵאֲמַתַּת הַחֶסֶד וּמֵאַרְחַח הָאֲמַת לְהַעֲבִיר שְׁגִיּוֹנֵי עֲבָדוֹ.

וּבְלֹא סִפְק כְּבָר שְׁמַעְתָּ, אֵיךְ הָיוּ מִכְתָּבֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמָה אֲגִרְוֹתֵיהֶם וּמָה מְנַהֵג בְּסַפְרֵי
שְׁלִיחוֹתָם, וְאִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב, יַעֲבִיר שְׁגָגַת עֲבָדוֹ כִּידוֹ הַטּוֹבָה וְכַחֲסָדוֹ הַגָּדוֹל.

וְשָׁלוֹם רַב לְאֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ לוֹ וּלְזָרְעוֹ וּלְבֵיתוֹ וּלְכֶסֶאוֹ עַד עוֹלָם¹⁷, וְיֵאָרִיךְ יָמֵים עַל
מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבְנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל.¹⁸

שאלות מנחות:

- ✦ מדוע ר"ח מצפה שתהיה מסורת בכוזר לחשבון קץ הפלאות?
- ✦ מדוע טענת הנוצרים והישמעאלים שאין לישראל ממלכה, מחלישה את אמונת ישראל?
(עיין כוזרי א, ד)
- ✦ האם האפשרות שיש מלכות לישראל בכוזר היא ביטוי לגאולה או לאי עזיבת ה' את
ישראל בעת היותם בגלות? מדוע אין זו גאולה?

הערות - ילמד ענויים דרכו

17 כהבטחת ה' לרוד על שלמה בנו (שמואל ב ז, יג): "הוא יבנה בית לשמי וכוננתי את כסא ממלכתו עד עולם".

18 על פי הפסוק בדברים יז, כ: "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל".

מסלול 1: יום ה לפרשת נח

מסלול 2: יום ב לפרשת נח